

**VYSOKÁ ŠKOLA
CHEMICKO-TECHNOLOGICKÁ
V PRAZE**

Specializovaná mapa s odborným obsahem

Topografický výzkum exteriérových skleněných mozaik v ČR - odborná mapa se zaměřením na jejich výskyt a poškození

Výsledek projektu:

Program Národní a kulturní identity (NAKI)

Projekt MK DF12P01OVV017 financovaný Ministerstvem kultury ČR

Technologie údržby a konzervace mozaiky Posledního soudu a metody restaurování - konzervování středověkého a archeologického skla

Předkladatel výsledku:

Vysoká škola chemicko-technologická v Praze
Technická 5
166 28, Praha 6

Hlavní řešitel projektu:

Ing. Irena Kučerová, Ph.D.

Autoři výsledku:

Bc. Michaela Kněžů Knížová, Mgr. Zuzana Křenková, Mgr. Vladislava Říhová, Ph.D.,
Ing. Zuzana Zlámalová Cílová, Ph.D., Ing. Irena Kučerová, Ph.D., Ing. Michal Novák, Ph.D. a
Ing. Martin Zlámal, Ph.D.,

VŠCHT Praha, 2015

Specializovaná mapa s odborným obsahem s názvem: „*Topografický výzkum exteriérových skleněných mozaik v ČR - odborná mapa se zaměřením na jejich výskyt a poškození*“ je výsledkem projektu řešeného v letech 2012-2015 s identifikačním kódem **DF12P01OVV017** a celým názvem: **Technologie údržby a konzervace mozaiky Posledního soudu a metody restaurování-konzervování středověkého a archeologického skla**. Projekt byl financován Ministerstvem kultury ČR.

Autoři této mapy jsou: Bc. Michaela Kněžů Knížová, Mgr. Zuzana Křenková, Mgr. Vladislava Říhová, Ph.D., Ing. Zuzana Zlámalová Cílová, Ph.D., Ing. Irena Kučerová, Ph.D., Ing. Michal Novák, Ph.D. a Ing. Martin Zlámal, Ph.D.,

I. Cíl výsledku typu specializovaná mapa s odborným obsahem

Cílem této Specializované mapy s odborným obsahem bylo vyhledat, lokalizovat a zdokumentovat (fotografická dokumentace, zjištění autora a datace díla apod.) exteriérové skleněné mozaiky na území ČR a tím zvýšit informovanost odborné i laické veřejnosti o tom, že mezi exteriérovými skleněnými mozaikami druhé poloviny 20. století se vyskytuje nemalý počet vysoce cenných výtvarných děl, která zasluhují ochranu. Cílem vzniklé mapy je tedy vytvořit kompletní soupis skleněných exteriérových mozaik pro potřeby Ministerstva kultury, památkových úřadů a dalších orgánů státní správy.

II. Popis dosažených původních výsledků

Původním výsledkem tohoto projektu je soupis exteriérových skleněných mozaik, které se vyskytují na území České republiky a jejich dokumentace v Identifikačních kartách jednotlivých mozaik. Takový kompletní soupis včetně základního průzkumu jednotlivých mozaik doposud nebyl na území České republiky doposud zpracován. Konkrétní výsledky jsou uvedeny v jednotlivých Identifikačních kartách a v Seznamu mozaik. Ke dni 11. 9. 2015 se podařilo dohledat a zdokumentovat celkem 339 exteriérových skleněných mozaik.

III. Vlastní popis výsledku

Na území České republiky nalezneme nástěnné mozaiky ze skla, kamene a keramiky; řada z nich pak byla vytvořena kombinací těchto materiálů. Asi nejznámější je mozaika Posledního soudu na katedrále sv. Víta v Praze, o níž bylo publikováno mnoho prací. Ostatním skleněným mozaikám se v České republice zatím věnuje malá pozornost, což dokládá např. kauza mozaiky výtvarníka Vladimíra Kopeckého v budově vlakového nádraží v Havířově. Velké množství exteriérových mozaik v současnosti mizí vlivem masivního zateplování fasád budov. Vzhledem ke skutečnosti, že většina mozaik druhé poloviny 20. století nebyla doposud zapsána na Ústřední seznam kulturních památek MK ČR, je jejich osud často zpečetěn. Pokud nebyly mozaiky zcela zničeny, jsou zakryty zateplovacím obkladem, často bez dokumentace, tudíž i bez základní informace, kde je mozaika na fasádě situována. Řada skleněných exteriérových mozaik je pak velmi vážně ohrožena v důsledku nedostatečné péče. Proto bylo v letech 2012-2015 provedeno mapování skleněných exteriérových mozaik na území ČR včetně jejich základní dokumentace.

Elektronická mapa s názvem „*Topografický výzkum exteriérových skleněných mozaik v ČR - odborná mapa se zaměřením na jejich výskyt a poškození*“ lokalizuje jednotlivé mozaiky v rámci celé České republiky a jejích jednotlivých krajů. V úrovni krajů je pak uveden interaktivní seznam jednotlivých exteriérových mozaik, v rámci nějž lze kliknutím na jednotlivé mozaiky otevřít jejich identifikační karty.

Identifikační karty mozaik představují jejich základní dokumentaci, ve které je uvedeno: název mozaiky, datace jejího vzniku a autor jejího návrhu a případně realizace. Mozaika je ve

své kartě lokalizována pomocí adresy i GPS souřadnic, které odkazují na umístění mozaiky na portálu „Mapy.cz“. Dalším údajem v identifikační kartě je popis mozaiky, výška jejího umístění nad zemí, přibližné rozměry mozaiky a orientace mozaiky vůči světovým stranám včetně základního popisu objektu, na němž se mozaika nalézá a jejího okolí. Identifikační karta je ukončena interaktivním odkazem na „Protokol mozaiky“, který je už ve formátu pdf. Součástí identifikační karty je základní fotodokumentace mozaiky.

„Protokol mozaiky“ kromě výše uvedených údajů ještě charakterizuje vliv okolního prostředí na mozaiku, dokumentuje slovně i fotograficky poškození dané mozaiky a použitý materiál – kostky i pojivo. Obsahuje také uměleckohistorickou část průzkumu – popis mozaiky s charakterizací okolností jejího vzniku. Na závěr protokolu je doplněna základní literatura.

IV. Popis metod získání údajů pro zpracování mapy

Exteriérové skleněné mozaiky byly vyhledávány pomocí webových a facebookových stránek zaměřených na dokumentaci a popularizaci výtvarného umění:

- Vetřelci a volavky (<http://www.vetrelciavolavky.cz/>), webové stránky zaměřené na dokumentaci, popularizaci a ochranu výtvarného umění z období normalizace ve veřejném prostoru
- facebookové stránky Vetřelci a volavky - normalizační sochy (<https://www.facebook.com/groups/372485406179/?fref=ts>), veřejná facebooková skupina zabývající se výtvarným uměním ve veřejném prostoru v ČSSR z doby reálného socialismu
- facebookové stránky Vetřelci a volavky II - současné vizuální umění ve veřejném prostoru (<https://www.facebook.com/groups/283272011829971/?fref=ts>), veřejná facebooková skupina zabývající se vizuálním uměním ve veřejném prostoru v Čechách a na Slovensku v reálném kapitalismu (po roce 1989)

Dále byl využíván internetového vyhledávač Google, do nějž byla zadávána obecná hesla jako např.: skleněná mozaika, normalizační mozaika, secesní mozaika, mozaika ze skleněných kostek, hesla podle jmen výtvarníků zabývajících se mozaikovou tvorbou (jejími návrhy i realizací), hesla podle míst/objektů, kde se mozaiky nacházejí (např. mozaika škola, mozaika

hřbitov, mozaika kostel aj.) heslo restaurování mozaiky aj. Kromě vyhledávače byly dále využívány fotobanky, blogy a fóra zabývající se výtvarným uměním ve veřejném prostoru. Dalším zdrojem informací byly oficiální webové stránky obcí a jejich informačních služeb.

Základní průzkum internetových zdrojů probíhal souběžně s archivním průzkumem a studiem sekundární literatury. Pomocí knihovních katalogů a bibliografických databází byly vyhledávány články v odborných periodikách (*Architektonický obzor; Dílo, list věnovaný původní tvorbě české hlavně dekorativní; Sklářské rozhledy; Sklář a keramik, odborný časopis pro průmysl skla, keramiky a bižuterie; Technický obzor; Umění; Umění a řemesla; Výtvarná kultura*), které doplnily texty z monografické i encyklopedické literatury. Databáze *Kramerius* umožnila zapracovat rovněž zprávy a reklamy z dobového tisku, které byly v některých případech jediným zdrojem informací o zmizelých firmách a mozaikářích.

Archivní průzkum se zaměřil především na informace obsažené v rozsáhlém souboru spisového materiálu Českého fondu výtvarných umělců (Národní archiv v Praze) a fragmentárně zachovaném materiálu podniku Ústředí uměleckých řemesel (Státní oblastní archiv v Praze). Klíčovým zdrojem pro lokalizaci mozaikových děl i jejich umělecko-historickou identifikaci byly zápisy z komisí pro spolupráci výtvarníků s architekty při ČFVU, dochované v Národním archivu a z části rovněž publikované v podobě seznamů realizovaných děl pro daný rok (*Spolupráce výtvarníka s architektem, přehled prací za rok 1972(-1989), Praha 1972 (-1989)*). Archivní fond Českého fondu výtvarných umělců poskytl také informace o restaurování mnohých mozaik. Další zprávy o restaurátorských zásazích byly sledovány v archivech pracovišť Národního památkového ústavu.

Při vyhledávání mozaik byl využit i osobní kontakt s umělci a institucemi. Prostřednictvím dotazníkové akce byla oslovena vybraná muzea a galerie. Dále byli osloveni výtvarníci, kteří se věnují mozaikám (tvůrci, restaurátoři). Důležitým byl v tomto případě zejména kontakt s Františkem Tesařem, který vedl mozaikářskou dílnu Ústředí uměleckých řemesel od roku 1963 až do její likvidace v roce 1993. František Tesař během opakovaných konzultací poskytl nedocenitelné informace o mnohých dílech a chodu mozaikářské dílny. Poskytl rovněž k nahlédnutí svůj osobní spisový materiál k tématu, včetně soupisu realizací mozaik od roku 1963, na nichž se podílel.

Posledním zdrojem informací bylo také náhodné pozorování.

V. Seznam použité související literatury

Následující seznam přináší přehled základní literatury, která byla použita při vyhledávání mozaik a získávání informací. Každý protokol mozaiky je doplněn literaturou, která se vztahuje ke konkrétní mozaice či autorovi.

Archivní materiál

Národní archiv v Praze, fond: Český fond výtvarných umělců

Státní oblastní archiv v Praze, fond: Ústředí uměleckých řemesel

Archiv Generálního ředitelství Národního památkového ústavu

Archiv Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v hl. městě Praze

Archiv Krajské galerie ve Zlíně

Soukromý archiv Františka Tesaře

Odborná periodika:

Architektonický obzor, 1902-1918

Dílo, list věnovaný původní tvorbě české hlavně dekorativní, 1903-1949

Sklářské rozhledy, 1924-1951

Sklář a keramik, odborný časopis pro průmysl skla, keramiky a bižuterie, od 1954

Technický obzor, orgán Spolku architektů a inženýrů v království Českém, 1893-1918

Technický obzor, 1939-1950

Umění, od 1953

Umění a řemesla, 1956-2000, 2008-2010

Umění: sborník pro českou výtvarnou práci, 1918-1946

Výtvarná kultura, časopis SČVU, 1977-1990

Výtvarné umění, časopis SČVU, 1950-1970

Vybrané nevydané texty, bakalářské, diplomové a disertační práce:

Rudolf Pošva, *Plastika a mozaika v průčelích Osvalda Polívky*, kandidátská disertační práce, FA ČVUT v Praze, 1985.

Elizabeth Maireth, *Die Geschichte der Tiroler Glasmalerei- und Mosaikanstalt in Innsbruck und deren Mosaik im innsbrucker Stadtgebiet*, disertační práce, Leopold-Franzens-Universität Innsbruck, 1986-1987.

Michal Ajvaz. *Mozaika* (nevydaný rukopis publikace), 1993. Soukromý archiv.

Veronika Synková, *Užití umění v architektuře města Ústí nad Labem v letech 1945-1989*, diplomová práce, FF UJEP Ústí nad Labem, 2006.

Veronika Vicherková, *Novodobá česká mozaika jako výtvarný prostředek a společenský výraz*, bakalářská práce, FHS UK Praha, 2008.

Aneta Břehová, *Vývoj a užití mozaiky v 50. letech 20. století, v českém prostředí*, bakalářská práce, FF UP Olomouc, 2009.

Marie Šťastná, *Socha ve městě. Vztah plastiky a architektury v Ostravě ve 20. století*, disertační práce, FF MU Brno, 2009.

Zuzana Ragulová, *Vily rodiny Sochorovy ve Dvoře Králové nad Labem*, diplomová práce, FF MU Brno, 2013.

Veronika Vicherková, *Novodobá česká mozaika jako specifický druh umění v architektuře druhé poloviny 20. století*, diplomová práce, FF UK Praha, 2014.

Vybrané všeobecné články, monografie, katalogy a encyklopedická literatura:

Karel B. Mádl, *Mosaika*, *Národní listy*, 1905, 5. 2., s. 13.

Kunibert Zimmerer, *Die Tiroler Glasmalerei- und Mosaikanstalt. Ein Rückblick anlässlich des fünfzigjährigen Gründungsjubiläums 1861-1911*, Innsbruck 1911.

Zdařilé pokusy arch. Jana Tumpacha o mosaikové obrazy z původního čs. materiálu, *Pestrý týden VII*, 1932, č. 33, s. 5.

J. R. Marek, *Sedmdesátka české mosaikářky*, *Národní listy*, 1937, 2. 12., s. 5.

Architekt Jan Tumpach, *Umění*, 1938, s. 290.

Marie V. Foerstrová, *Pravda o české mosaice*, *Národní listy*, 1939, 19. 8., s. 4.

Václav Čtyroký, *Česká mozaika*, *Sklářské rozhledy*, 1941, č. 18, s. 145-153.

Prokop Toman, *Nový slovník československých výtvarných umělců, díl A-K*, Praha 1947.

Prokop Toman, *Nový slovník československých výtvarných umělců, díl L-Ž*, Praha 1950.

Prokop Toman - Prokop Hugo Toman, *Dodatky ke slovníku československých výtvarných umělců*, Praha 1955.

Michal Ajvaz, *Tradice a budoucnost mozaiky*, *Umění a řemesla III*, 1958, s. 88-96.

Spolupráce výtvarníka s architektem, přehled prací za rok 1972(-1989), Praha 1972 (-1989).

- Emanuel Poche (red.), *Umělecké památky Čech I, A-J*, Praha 1977.
- Emanuel Poche (red.), *Umělecké památky Čech 2, K-O*, Praha 1978.
- Stanislav Šich, *Výtvarní umělci severomoravského kraje k 35. Výročí osvobození Československa sovětskou armádou* (kat.), Olomouc - Ostrava 1980.
- Emanuel Poche (red.), *Umělecké památky Čech 3, P-Š*, Praha 1980.
- Emanuel Poche (red.), *Umělecké památky Čech 4, T-Ž*, Praha 1982.
- Werner Schweiger, *Wiener Werkstätte, Kunst und Handwerk 1903-1932*, Wien 1982.
- Josef Sůva, *Východočeští výtvarní umělci na počest čtyřicátého výročí osvobození Československa sovětskou armádou* (kat.), Pardubice - Rychnov nad Kněžnou, Jičín 1985.
- Jiří Karbaš, *České výtvarné umění v architektuře 1945-1985*, Praha 1985, s. 69.
- Zdeněk Čubrda (red.), *Výtvarní umělci Jihomoravského kraje* (kat.), Brno 1985.
- Ctimír Linhart, *Výtvarníci Vysočiny. Na počest 40. výročí osvobození naší vlastní sovětskou armádou* (kat.), Jihlava 1985.
- Vilém Vránek (red.), *Severočeští výtvarníci, Ústí nad Labem* 1986.
- Josef Maliva - Michal Soukup, *Výtvarní umělci Univerzity Palackého* (kat.), Olomouc 1987.
- Rudolf Pošva, *Plastika a mozaika v průčelí Osvalda Polívky*, *Umění XXV*, 1987, č. 5, s. 449-459.
- Karel Fabel, *Mozaika zblízka a dnes*, *Umění a řemesla*, 1988, č. 1, s. 15.
- František Tesař - Antonín Klouda, *Mozaikářství: učební text pro 1. až 3. ročník učebního oboru mozaikář*, Praha 1988.
- František Kobza – Dalibor Malina, *Katalog výtvarných umělců olomoucké oblasti*, Olomouc 1989.
- Bohumil Samek (red.), *Umělecké památky Moravy a Slezska, sv. I, A/I*, Praha 1994.
- Josef Hlaváček – Jiří Šetlík, *Prostor, světlo, sklo* (kat.), Praha 1995.
- Anděla Horová (ed.), *Nová encyklopedie českého výtvarného umění, sv. 1. A-M*, Praha 1995.
- Anděla Horová (ed.), *Nová encyklopedie českého výtvarného umění, sv. 2. N-Ž*, Praha 1995.
- Pavel Vlček a kol., *Umělecké památky Prahy. Staré Město, Josefov*, Praha 1996.
- Zbyšek Malý (ed.), *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-1997 I, A-Č*, Ostrava 1998.
- Zbyšek Malý (ed.), *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-1998 II, D-G*, Ostrava 1998.

- Zbyšek Malý (ed.), *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-1999 III, H*, Ostrava 1999.
- Zbyšek Malý (ed.), *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-1999 III, H*, Ostrava 1999.
- Zbyšek Malý (ed.), *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-1999 IV, CH-J*, Ostrava 1999.
- Bohumil Samek (red.), *Umělecké památky Moravy a Slezska, sv. II, J/N*, Praha 1999.
- Antonín Langhamer, *Legenda o českém skle/ The Legend of Bohemian Glass / Legende vom böhmischen Glas*, Praha 1999.
- Růžena Baťková a kol., *Umělecké památky Prahy. Nové Město, Vyšehrad, Vinohrady (Praha 1)*, Praha 1998.
- Zbyšek Malý (ed.), *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-2000 V, Ka-Kom*, Ostrava 2000.
- Alena Malá (ed.), *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-2001 VI, Kon-Ky*, Ostrava 2001.
- Alena Malá (ed.), *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-2001 VII, L-Mal*, Ostrava 2001.
- Alena Malá (ed.), *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-2002 VIII, Man-Miž*, Ostrava 2002.
- Alena Malá (ed.), *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-2002 IX, MI-Nou*, Ostrava 2002.
- Alena Malá (ed.), *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-2002 X, Nov-Pat*, Ostrava 2002.
- Pavel Zatloukal, *Příběhy z dlouhého století. Architektura let 1750-1918 na Moravě a ve Slezsku*, Olomouc 2002.
- Alena Malá (ed.), *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-2003 XI, Pau-Pop*, Ostrava 2003.
- Alena Malá (ed.), *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-2003 XIII, Ro-Se*, Ostrava 2003.
- Antonín Langhamer, *Minulost a přítomnost skleněné mozaiky v Čechách, Sklář a keramik*, roč. 53, 2003, č. 4–5, s. 72–78.
- Aleš Filip, *Secesní chrámy na Moravě a ve Slezsku: sakrální výtvarné umění kolem roku 1900*, Brno 2004.
- Pavel Vlček (ed.), *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004.

Miroslav Ambroz (ed.), *Vídeňská secese a moderna 1900-1925, užité umění a fotografie v Českých zemích*, Brno 2005.

Alena Malá (ed.), *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-2005 XIV, Sh-Sr*, Ostrava 2005.

Alena Malá (ed.), *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-2005 XV, St-Šam*, Ostrava 2005.

Alena Malá (ed.), *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-2006 XVI, Šan-Šta*, Ostrava 2006.

Alena Malá (ed.), *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-2006 XVII, Šte-Tich*, Ostrava 2006.

Anděla Horová (ed.), *Nová encyklopedie českého výtvarného umění, sv. 3. Dodatky*, Praha 2006.

Aleš Filip - Roman Musil, *Neklidem k Bohu, Náboženské výtvarné umění v Čechách a na Moravě v letech 1870-1914*, Praha 2006.

Pavel Pavliňák, *Ostrava ve výtvarném umění (kat.)*, Ostrava 2007.

Alena Malá (ed.), *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-2007 XVIII, Tik-U*, Ostrava 2007.

Alena Malá (ed.), *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-2008 XIX, V-Vik*, Ostrava 2008.

Alena Malá (ed.), *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-2009 XX, Vil-Vz*, Ostrava 2009.

Alena Malá (ed.), *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-2010 XXI, W-Ž*, Ostrava 2010.

Pavel Vlček a kol., *Umělecké památky Prahy. Velká Praha, A/L*, Praha 2012.

Miroslav Kudrna, *Umění cestou k nejvyššímu poslání aneb Výtvarné dílo Viktora Foerster (1867-1915)*, Jihlava 2012.

Roman Prahel - Petr Šámal, *Umění jako dekorace a symbol. Výzdoba reprezentačních staveb Prahy v éře historismu, secese a moderny*, Praha 2012.

Magdalena Kracík Štorkánová - Tomáš Hájek, *Muzivní umění. Mozaika v českém výtvarném*